

12. IMMIGRACIÓ¹⁵⁶

És freqüent afirmar que la immigració econòmica és un dels resultats més palesos de la denominada globalització, que la permeabilitat de les fronteres en facilita la circulació i n'estimula la reproducció. L'informe del CES de l'Estat espanyol de l'any 2000, per exemple, comença amb aquesta constatació el paràgraf corresponent a "Inmigración, mercado de trabajo e integración social"¹⁵⁷. En realitat no és exactament això el que s'hi diu, sinó quelcom més matisat: es tracta d'un fenomen preexistent que, a les acaballes del segle XX, adquireix dimensions abans desconegudes i, a més a més, produeix "interrogants" de tota mena (jurídics, econòmics, ètics i culturals) a les societats receptores. La contextualització i l'aclariment d'aquest diagnòstic és una tasca prèvia i necessària a l'hora d'abordar la qüestió en el marc de la nostra comunitat autònoma.

¹⁵⁶ Per veure les dades que ens serveixen de marc per a l'elaboració d'aquest apartat es poden consultar els informes de "SA NOSTRA" i del Govern de les Illes Balears emesos per la Conselleria de Treball i Formació, l'IBAS i la Conselleria de Benestar Social.

¹⁵⁷ CES, *Economía, Trabajo y Sociedad. España. Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral*, CES, Madrid, 2000. Pàg. 668 i s.

12.1. GLOBALITZACIÓ, IMMIGRACIÓ I HISTORICITAT

Un dels majors problemes de les ciències socials és la intenció d'adaptar-se als discursos sense entrar en els mecanismes que els elaboren. L'altre és l'abús estadístic.

L'estadística és una eina excel·lent per entendre la realitat, però que no explica res en si mateixa. La quantificació és imprescindible però no omniscient. Recordem que les dades fan referència a contextos i, aquests, dins els universos humans, sempre són socials, polítics, culturals i, per consegüent, històrics, relativitzables i susceptibles d'opinió.

12.1.1. LA CONSTRUCCIÓ SOCIAL ACTUAL DEL CONCEPTE D'IMMIGRANT

Existeix una preocupació creixent a les societats industrialitzades pel fenomen de la immigració, però, convé fer algunes observacions prèvies a l'hora de fonamentar una primera aproximació a l'anàlisi de la immigració.

Primer: els informes d'institucions actualment tan poc sospitoses de criticar els governs i les accions dels països predominants, com ara els de l'ONU, mostren que els moviments poblacionals més importants són els turístics, no els migratoris; i, conjuntament, que aquests tal vegada han crescut en termes absoluts, però no tant en termes relatius. Segon: els moviments poblacionals no voluntaris (refugiats, desplaçats; molts dels econòmics) i els voluntaris amb intenció laboral es produeixen majoritàriament al si de l'anomenat Tercer Món; doncs, des de països *més pobres* cap a països *moderadament pobres*. En termes relatius, l'arribada a les zones centrals de desenvolupament econòmic és menor del que se sol presentar. A més a més, per exemple, en cas de l'Estat espanyol el nombre d'emigrants és encara avui molt superior al d'immigrants, sigui pel que fa als absoluts sigui pels relatius.

Tercer: la categoria difícilment determinable de *globalització*.

Al text mateix de l'Informe 2000 del CES es parla de "permeabilitat de fronteres" com a part i efecte de l'anomenada globalització. Sabem que des de Maastricht i des de Shengen això no és així en relació amb les entrades i estades de persones que provenen de l'exterior de les fronteres de la Unió Europea; la constitució dels sistemes unitaris de policia i la sistemàtica revisió a la baixa de les condicions de concessió de visats i permisos, fins i tot per refugi i asil, ho corroboren. Amsterdam, el 1999, unifica en aquest sentit les polítiques d'estrangeria de la Unió. Però, endemés, abans dels anys vuitanta les legislacions que determinaven els *outsiders* i els *insiders* no eren unitàries, sovint, ni tan sols al si dels països individuals: el concepte d'estranger ha variat moltíssim de llavors ençà. De fet, i si tornam momentàniament al joc de les xifres, fins l'any 1992 els extraeuropeus i els ciutadans de la UE eren, a efectes residencials i laborals, estrangers en mesura semblant; doncs no era completament errat unificar-ne les dades. Emperò, arran de l'entrada en vigor de Shengen la separació i, per tant, la distinció clara entre estranger ple i comunitari és indiscutible. No obstant això es continuen barallant uns i altres a l'hora de parlar dels índexs de residència no nacional.

Quin és l'objecte de totes aquestes advertències prèvies? Justament palesar que, ja des de les definicions més aparentment asèptiques (quantificacions, delimitació de categories) es construeix la idea de la diferència i, per tant, dels comportaments diversificats, dels perills i de les inseguretats (les "preguntes" de què ens parlen alguns textos que pretenen ser "només descriptius"), de la sensació d'invasió que cal esperar dels immigrants, directes o *disfressats*, extracomunitaris. Si la immigració, així, sense més adjectius, fos problemàtica, un país com ara Luxemburg estaria en guerra permanent, ja que el 35% de la seva població és immigrant: clar, de provinença europea o, si és més externa, resident no laboral.

Així doncs la problematització -i el problema *per se*- rau en la construcció legal, social i cultural de la nova categoria d'immigrant.

12.1.2. MOVIMENTS POBLACIONALS A LES ILLES: SECTORS I SEGMENTS DE PRODUCCIÓ, MERCATS DE TREBALL I DIFERÈNCIES HISTÒRIQUES. ELS FORASTERS.

Els llibres, capítols de llibres, articles, conferències, programes audiovisuals sobre les diferents emigracions mallorquines són, del cert, innumerables. N'hi ha prou amb els dits d'una mà per comptar aquells que s'han centrat en la immigració. I, no obstant això, l'entrada laboral de peninsulars i, en molta menor mesura, de membres del que actualment és la UE ha acompanyat i protagonitzat el gran canvi des dels finals dels cinquanta; fonamentalment, arran dels setanta.

La immigració andalusa, murciana, extremeña havia començat anys abans. Les referències a la construcció del coll de la Tramuntana mallorquina, de les primeres grans carreteres, del ferrocarril; o alguns records sobre els jornalers i jornaleres necessaris per a les collites de temporada curta i d'ús intensiu de mà d'obra, parlen de peninsulars temporers. Pocs, molts pocs quedaven. Eivissa s'incorpora més tardanament a la importació d'aquesta mà d'obra (la mateixa gent continuava emigrant, també, vers la balear major fins gairebé els anys seixanta); algunes notícies dels llocs menorquins fan esment d'una presència exigua, però culturalment i socialment remarcada, de peninsulars de parla materna castellana. Si consultam les memòries (escrites o orals) dels vells pagesos practicants d'*Els Alocs*, podem obtenir alguns indicadors molt interessants que aporten pistes explicatives de situacions actuals: si els subalterns eren catalanoparlants (doncs, menorquins) la llengua de relació dels senyors era el castellà; si els missatges, parellers, porquers, collidors i collidores eren castellans, el menorquí marcava la diferència i la distància. La llengua com a *covert aggression*, com a frontera simbolitzadora d'espais i diferències que es volen més intensos. I cap dels externs mai no arribà a ser *amo*: no propietari, sinó pagès explotador de la finca; una altra indicació particularment interessant a l'hora d'analitzar les formes d'inclusió i exclusió en els segments socials de l'arxipèlag.

Però és tal vegada a Mallorca on la presència de gent articulada culturalment entorn d'una altra llengua, però, sobretot, aliena a les xarxes socials internes, desconeguda

perquè desconeguts eren els seus avantpassats, les seves famílies, els seus espais i les significacions que els atribueïen, dona lloc a la més clara categoria de diversificació: *el foraster*. Hi ha opinions que intenten conferir al terme una dimensió política -en l'accepció moderna i institucional del mot- que tal vegada també existeixi, però que no és l'essencial. El *foraster* a Mallorca és, principalment, el treballador per compte d'altri, ocupat a àmbits laborals que gairebé han nascut (o crescut fins que ja no es reconeixen respecte de períodes precedents) de la mà de la seva presència i increment, de parla materna castellana i que, inicialment temporer, acaba per instal·lar-s'hi. Molts, fins i tot reconeixent-hi els continguts diversificadors, insisteixen que no és una categoria discriminatòria; si de cas classificatòria i suau. Potser sí; sens dubte no cal que sigui mai identificada amb categories d'exclusió forta i de rebuig com les existents a altres indrets i àmbits. Però això no vol dir que no hi sigui i que, en situacions específiques (tant quotidianes com extraordinàries) no es reactivi amb tota la seva càrrega: *forasters* de segona generació, *migforasters*, o *fills de foraster o forastera...* i així amb moltes combinacions, existeixen quan un petit conflicte, l'aparició d'una fita o una frontera momentània i sobtada ho requereix. No hi ha ruptures, ni agressions, ni exclusions; però tampoc no hi ha acceptació d'integració absoluta. La identitat, de vegades, reviscola per damunt d'aparents amalgames i tendeix a resituar cadascú "allà on li correspon".

Canvien els treballs, s'instauren noves xarxes socials de reclutament de mà d'obra i la geografia física, urbana i humana de l'arxipèlag canvia fins a constituir allò que s'ha denominat *balearització*: ocupació aclaparadora de les costes amb hotels i, més endavant, edificis d'apartaments, escassa correlació amb el creixement de les infraestructures, absència gairebé absoluta de planificació de l'increment de consum de recursos, capgirament de les piràmides poblacionals, pujada de les construccions noves, naixement de nous espais, residencials uns, dormitori per als treballadors novvinguts altres. Els segments del mercat productiu nou (serveis, amb restauració i hoteleria al centre) atreuen més mà d'obra externa; a poc a poc, comencen a incorporar també la interna, val a dir que en llocs lleugerament diferenciats (càrrecs intermedis, certes especialitzacions) i, sobretot durant els primers anys, com a treballadors de temporada que comparteixen les seves feines amb altres, més o manco variades, dins els marcs precedents o lligats als nous negocis.

Hi ha altres dues característiques dels canvis remarcats que ens interessa comentar en relació amb l'objecte d'aquest capítol. Recordem: immigració, mercat de treball i integració social. La primera és que els vells immigrants peninsulars d'anada i tornada resten a viure a les Illes, es casen entre ells o amb nadius i es reproduïxen. La nova categoria laboral dels fixos-discontinus i un cert grau de continuïtat social extralaboral els permet evitar la constant peregrinació.

L'altra característica és una pròpia de tots els moviments migratoris (i els illencs cap a França i Amèrica llatina en són exemple clar) però afavorida per la manera en què es constitueixen el control de la demanda per part dels majoristes de viatges europeus, d'una banda, i el model d'assentament i control social de l'oferta, de l'altra: la *zonalització*. Xarxes migratòries que inclouen primer famílies, després veïnats, finalment pobles

i comarques, reproduïen en espais illencs aquelles estructures socials; i, el que és més important, això ocorre també al si de les plantilles. Les relacions morals, el familiarisme, el clientelisme no se situen només en determinades formes d'alguns empresaris, sinó també en els treballadors mateixos. I conjuntament, el fet que els espais laborals i els espais vitals siguin "nous" afavoreix la manca de contactes, d'àmbits de compartiment i la tendència al manteniment de referències identitàries (per ambdues bandes) en darrer extrem separades. Les formes migratòries extracomunitàries, dirigides a segments diferents, que parteixen de relacions socials i percepcions culturals distintes (i internament molt diversificades) seguiran models semblants, amb conseqüències en part -només en part- anàlogues. Però la gran diferència, recordem-ho, és que tot el que descrivim afecta súbdits (fins a la mort del dictador i un poc més) d'un mateix país, posteriorment ciutadans, amb drets, deures i marcs laborals idèntics; mentre que, pel que fa als extracomunitaris, tot això desapareix.

12.1.3. ELS ESTRANGERS: PRIMERA VERSIÓ.

No és necessari retrotreure's al segle XIX i recordar l'Arxiduc Lluís Salvador o Chopin i George Sand per veure com sorgeix la categoria social i cultural d'*estranger*. No es tracta del turista, tot i que també ho és el turista. L'estranger per antonomàsia és el resident centreeuropeu, nòrdic i britànic. Les connotacions que veïem abans en relació amb el resident laboral peninsular no es produeixen en aquest cas; no obstant això, també es donen circumstàncies específiques de separació espacial, social i cultural. És notòria l'existència de matrimonis mixts; però també és cert que se solen produir en un context social que trenca, en principi, amb els continguts principals d'aquest agrupament classificador: persones que pertanyen a la burgesia o mitjana burgesia europea; jubilats o, en qualsevol cas, rendistes, professionals liberals o empresaris no lligats a horaris i presències laborals estrictes; que viuen en espais específics (urbanitzacions, grans mansions); que es relacionen amb els individus i els grups nadius com a ocupadors o clients, però que no solen compartir àmbits de significació i de quotidianitat.

Els camps de coincidència (i, doncs, els més freqüents respecte dels matrimonis esmentats) existeixen, però són laborals. Aquesta altra forma d'immigració, tal vegada menys coneguda, un cop més s'articula entorn d'un mercat de treball segmentat, amb nínxols específics: guies, recepcionistes, traductors són les ocupacions dels treballadors continentals i britànics que, moltes vegades, inclouen marcs de precarietat salarial i contractual; fins i tot ara. Amb el Tractat de Shengen les diferències amb els nadius desapareixen des del vessant legal, tot i que no sempre ho fan des del social, el cultural i el laboral.

Però, diferentment del que passa en el cas dels *forasters* i, amb una intensitat molt més forta, en el dels extracomunitaris, algunes friccions d'adaptació i acceptació social i cultural es manifesten en una direcció força diferent. El trasllat de l'interès adquisitiu des dels espais costaners als interiors encén alarmes identitàries: es trenca l'*status quo* que havia funcionat fins ara, i els nadius comencen a veure els estrangers, metonimit-

zats en *els alemanys*, com un entrebanc i, en certa mesura, "invasors" dins la pròpia història. L'escassa preocupació prèvia per la integració (que sí que havia funcionat en el cas dels *forasters*, amb aquest doble vessant d'exigir, però alhora no voler que ho fessin) dona lloc a un temor creixent a la pèrdua dels propis referents. El mosaic cultural de terra endins semblava haver ocupat un àmbit molt més central que el de les voreres illenques en la construcció, reconstrucció i, sobretot, imaginació de l'endohistòria. Com diuen els sociòlegs i els antropòlegs del turisme¹⁵⁸, primer l'estranger és vist com un admirador interessat per les realitats socials i culturals dels nadius; després, com un client al qual es pot vendre, fins i tot, part de la pròpia realitat convenientment embolicada; finalment, es converteix en un competidor que, en termes criticables però fàcilment comprensibles, utilitza els recursos escassos i els fa cada cop més escassos i menys accessibles per als que es presenten com a habitants originaris.

12.1.4. ELS ESTRANGERS: VERSIÓ SEGONA. ELS IMMIGRANTS EXTRACOMUNITARIS.

Fins als darrers anys de la dècada dels setanta els estrangers no europeus (en el sentit restringit i variant d'Europa que tots coneixem) que visitaven les Illes o hi vivien es dividien en dues categories: els rics, mesclats i cohabitants amb els altres residents ocasionals o estacionals externs, i els peculiars i particulars. No fa gaire que sentíem parlar del *negre de Can...* o del *moret* de tal o tal altra finca o possessió. Eren fites curioses, sense cap implicació ni extensió remarcable. I, el que és essencial en la construcció social de les relacions, eren individus i no pas grups. Tal vegada la *moda de les filipines* ja havia començat a qualque possessió important; però, d'una banda, la seva doble invisibilitat (la de les possessions o grans mansions i la del servei domèstic intern) i, de l'altra, un cert costum d'admissió d'un xic d'exotisme observat, tal vegada, als quadres antics de la casa pairal o al calaix de *sa padrina* tampoc no introduïa dins la vida quotidiana aquelles possibles noves categories d'agrupament social.

Amb el començament del boom turístic alguns àmbits de la producció i els serveis (sobretot allò que ara es diuen serveis personals: criats, criades, jardiniers, etc.) començaven a quedar sense mà d'obra; o, si es volia contractar algú, els salaris mínims acceptables superaven la capacitat de les petites explotacions agrícoles o les miniempreses artesanes, o no encaixaven en hàbits d'intercanvi d'ajudes, de pagament en espècies i escassa monetarització de les relacions laborals. Alguns grups de jornalers temporers excedentaris respecte de la demanda del turisme, o segmentats de partida per característiques socialment construïdes d'exclusió respecte de l'hoteleria (per exemple, famílies d'ètnia gitana), de vegades alguns membres de la família pròpia encara no traslladats més que econòmicament als serveis i als universos urbanites i turístics, arribaren fins als primers vuitanta. Després, també desapareixen. Una solució podia ser cercar mà

¹⁵⁸ Vegeu Valen Smith (editora) *Anfitriones e Invitados*, Endimiión, Madrid, 1989.

d'obra externa, com a part de la que els nadius illencs varen constituir al XIX i bona part del XX. Els pocs africans presents començaven a cridar familiars, a oferir-los com a treballadors; la part mediterrània del que seria la UE (antiga CEE en creixement), a més a més, havia canviat definitivament el seu caràcter d'emissora migratòria per ser receptora neta d'immigració.

A l'Estat espanyol la presència d'immigrants extracomunitaris es reduïa a col·lectius llatinoamericans, sovint lligats a l'exili i al refugi, i a uns pocs centenars de marroquins i guineans vinculats als diversos moments del procés de descolonització; la resta, que mai no va ser quantificada (no es realitzaven estadístiques en el sentit que es fan ara respecte de la immigració) eren veritables transeünts a la recerca de treballs més al Nord. I aquí tenim una altra de les bases de l'explicació de la immigració extracomunitària ara: la gent no emigra si no existeixen atractius laborals (l'objectiu primer i essencial del trasllat poblacional) i possibilitat d'ocupació.

Gairebé des del final de la Segona Guerra Mundial els moviments poblacionals laborals provinents de les excolònies omplen els segments de més baixa qualificació de les demandes empresarials en la reconstrucció europea; fins als seixanta i gairebé els setanta, també els treballadors grecs, portuguesos, del sud d'Itàlia, espanyols s'inclouen en aquests contingents. Mentrestant, sense lleis restrictives, sense entrebancs a les fronteres, ni marroquins ni llatinoamericans ni subsaharians (paraula llavors inexistent al nostre país) ni asiàtics -just coneguts pels pocs restaurants xinesos- buscaven treball entre nosaltres. Senzillament: com que no era possible ni tan sols ho intentaven. En el mateix període, a Alemanya arribaven al 5% de la població, a França al 4%... fins als actuals 9% i 6,5% respectivament.

Arran dels setanta i, clarament, a partir dels vuitanta els immigrants extracomunitaris comencen a venir perquè hi ha ocupacions per a ells; algunes regulars i públiques, altres semiclandestines; finalment, també d'irregulars i submergides; però això és una altra qüestió que no depèn de la recerca laboral, sinó dels marcs legals per aconseguir-la i de les xarxes instituïdes.

Amb els primers vuitanta, les legislacions nacionals sobre immigració comencen a concentrar-se i a convergir a nivell de la UE. El 1985 tenim la primera legislació unitària espanyola. Des de l'inici, la idea d'estrangeria substitueix la d'immigració; malgrat les declaracions indicatives de la idea contrària. No debades el títol del primer règim jurídic nacional unificat és Llei orgànica reguladora dels drets i dels deures dels estrangers a Espanya. Els successius reglaments i disposicions transitòries diverses insistiran sobre el mateix tema: diferenciar els que són dins dels que són fora: drets reduïts, diferenciats, però ben definits per als reconeguts; irregularitat i marginació (almenys respecte de la llei; però al final també en sentit social) dels que no tenen "papers". Des d'aquests moments l'entrada, estada, règims laborals, de reagrupament familiar, educatiu, sanitaris, de mínima defensa jurídica, estaran determinats, en major o menor mesura, per aquesta paraula màgica: els *papers*.

12.1.5. LES ESPECIFICITATS DE LA IMMIGRACIÓ A ESPANYA.

En qualsevol cas, allò que és innegable és la peculiaritat del fenomen a Espanya, i a les Balears de manera específica. Per començar, tot i que mai no han arribat a suposar més de l'1,8% de la població (vegeu l'Informe del CES 2000 esmentat, pàg. 670 i les diverses edicions de l'*Anuario de Migraciones*, del MTAS), els immigrants sorprenen la societat espanyola. En menys d'una dècada l'emigració ha desaparegut (no així els emigrats) i ens trobam amb una immigració que és la més reduïda de la UE, però que ha estat "ràpida" i, sobretot, estranyament distribuïda. Com no podia ser d'altra manera, Catalunya i Madrid són les CA que més alts percentatges acumulen: són les que més producció tenen i, per tant, on més força de treball necessiten comprar els empresaris. Però n'hi ha d'altres, com ara Andalusia, que adquireixen un caràcter mixt particularment complex. Per un costat, gràcies a la immigració mantenen sectors impossibles dins els marcs de divisió del treball dels acords d'adhesió de la UE (parlam centralment de l'agricultura); per l'altre, es converteixen en un doble espai de transició: cap als centres turístics i industrials nacionals i cap a Europa. El resultat és una productivitat desconeguda i uns beneficis extraordinaris per a empresaris que, sense aquesta situació, senzillament ni existirien; però també unes relacions socials duríssimes que inclouen la irregularitat, el conflicte i el naixement d'un racisme obert i fort que, tal vegada, sigui inseparable de la primera conseqüència.

Un segon factor específic de l'espai espanyol pel que fa a aquest fenomen és el manteniment del seu caràcter de zona de pas. El més visible, un altre cop, és la circulació de les famoses pasteres per l'estret de Gibraltar i les tragèdies monstruoses que l'acompanyen; darrerament, l'arribada anàloga a les Canàries com a primera fita africana –al capdavall és innegable que ho és geogràficament- d'entrada a la UE.

Però és ben sabut que l'entrada majoritària és pels ports i, fonamentalment, pels aeroports. Aquest fet ens explica dues qüestions centrals que afecten directament la nostra comunitat. Primer, que les Illes presentin un nombre d'immigrants variable i, des d'algunes perspectives, sovint d'intencions migratòries de pas; de fet sempre s'havia pensat que les Balears només acollien immigració de llarg termini car l'aterratge als seus aeroports sembla allunyar i dificultar la continuïtat cap a altres espais laborals. Segon, que la diferència constantment remarcada entre immigració legal i il·legal és més subtil del que es pensa i, sobretot, d'allò que se'ns manifesta.

La diferència entre una i altra és la tinença directa d'un visat migratori o un altre turístic o, tal vegada, d'estudis amb la intenció d'aconseguir, més tard o d'hora, els documents que acreditin el dret a la residència i els corresponents permisos de treball. Doncs, si de cas, hi ha una falta administrativa, una irregularitat per no posseir els títols documentals requerits per residir més temps de l'establert als permisos turístics i, sobretot, per realitzar treballs amb les oportunes altes a la Seguretat Social.

12.1.6. LA QÜESTIÓ DE LA DISTRIBUCIÓ ESPACIAL EN EL CAS BALEAR.

A aquestes dues característiques remarcables -la immediatesa i la condició d'espai de pas- que incrementen la sensació de presència d'immigrants per damunt de la presència efectiva, cal afegir-ne una tercera que també es manifesta a la nostra comunitat: la distribució desigual dels seus assentaments. Efectivament, si ens fixam tant en l'*Anuario de Migraciones* com en les dades del cens i del padró, la participació dels residents estrangers en el total de la població just arriba a un 2,5%; inclosos els de la UE. Si miram l'interessant i ben documentat treball realitzat per Ma. Antònia Gomila, el 2000, *Els immigrants extracomunitaris a la comunitat de les Illes Balears* (Govern de les Illes Balears, Palma, 2001) la xifra de residents legals externs a la UE no arribava als 8.000.

Hi falten els permisos concedits amb la regularització extraordinària del 2000, però l'extrema lentitud amb què es du a terme la resolució d'expedients impedeix donar dades definitives. Finalment, també es pot exigir la comptabilització de les persones en situació irregular; però aquí tornam a trobar un seguit d'entrebancs de definició. Primer, no existeixen xifres oficials sobre aquesta qüestió; segon, quan es publiquen -sempre amb altres interessos diferents dels merament informatius- no s'hi sol especificar que la immensa majoria dels irregulars, són irregularitzats; per consegüent, que no ho són de partida, sinó circumstancials o sobrevinguts. Tercer, no és infreqüent que es comptabilitzin com a immigrants persones de pas. Amb tot i això, les darreres xifres aproximatives que aporta l'IBAS¹⁵⁹, i que inclourien tots aquells capítols i possibilitats, no superen les 20.000 persones. Doncs, encara els residents europeus són majoritaris dins el bloc d'estrangers, i els percentatges respecte de la població total no superen el 2%.

Però la veritat és que, efectivament, hi ha espais i àmbits on la presència d'aquesta immigració és molt més intensa que la remarcada per la mitjana. Hi ha treballs, barris, àmbits socials directament copats pels immigrants; com n'hi ha d'altres d'on resten absolutament exclosos. Sa Pobla, a Mallorca, comptabilitzava més de 600 marroquins, provinents a més quasi tots de la mateixa zona, amb un cens total de 10.000 persones l'any 96. Ara com ara semblen haver superat els 1.000. Els pobles de la comarca veuen incrementar els veïns magribins. Els termes de Manacor i Felanitx segueixen les passes pobleres.

És, doncs, veritat que la densitat de presència migratòria no té res a veure en aquestes zones amb la que ens presenta una distribució normal estadística; però perquè tampoc no té relació la raó de la crida de la demanda laboral. El desenvolupament d'un sector que, pràcticament agonitzava al final dels setanta només era possible amb aquesta aplicació intensiva de mà d'obra, en les condicions de clara desigualtat en què és situada

¹⁵⁹ Vegeu monogràfic *Pla integral d'atenció a la població immigrant*, Conselleria de Benestar Social del Govern de les Illes Balears . Palma, març del 2002.

pels fets i els marcs legals. De fet, a les rodalies de Palma o Marratxí, on a un cert desenvolupament de conreus sota plàstic ha trobat una possibilitat la immigració, menys homogènia que en els casos remarcats, també s'hi condensa.

El comerç ambulant, teòricament prohibit tot i que més o menys tolerat, s'ennegreix a poc a poc amb l'arribada dels senegalesos; no són més de 300 en tota la comunitat però... un altre cop, es veuen; i tothom es fixa si tenen o no permisos o en la qualitat dels productes. Probablement mai no s'havia mirat tan prim, però... la diferència crida l'atenció. El servei domèstic, com s'ha dit, no es veu tant, però floreix.

Si alguns sectors productius atreuen només ja la immigració, alguns segments d'altres sectors, fonamentalment els secundaris i terciaris -doncs, amb contractes eventuais o subcontractes- comencen a fer-ho també. En el cas de la construcció, ja fa temps que ho feia; l'omnipresent hoteleria s'hi ha incorporat fa un parell d'anys. L'economia submergida, de vegades de la mà d'empresaris nadius, però també sovint dirigides o codirigides per immigrants més ben situats, creix. Finalment, alguns extractes dels àmbits d'indefinició entre l'informal i la semidelinqüència incorporen persones fàcilment identificables per la fesomia com a immigrants. El cas de la prostitució de carrer -fa temps que la dels espais tancats o de luxe es nodria de llatinoamericanes i europees de l'Est, però també hi ha jerarquies en el repudi- a Palma, s'Arenal i altres indrets, és el més clar: la preocupació i les protestes, que no eren ni de molt tan fortes quan les exercitants eren nostrades, inclouen tòpics, prejudicis i valors que embruten encara més l'ofici: no obstant les protestes envers els clients o per la sospita sovint confirmada de la participació de menors, just si arriben a qualche petita columna de diari.

12. 2. EL MARC PRODUCTIU I LA IMMIGRACIÓ: ELS SEGMENTS DE LA PRODUCCIÓ DEFINEIXEN ELS SEGMENTS DEL MERCAT

Les realitats descrites no donen lloc a parlar, doncs, de competència laboral. Els sectors i els segments d'ocupació dels immigrants o són aquells que havien estat abandonats pels nadius o, fins i tot, han estat creats específicament per a aquests immigrants. Això no obstant, la frase: "ens lleven el treball" belluga pertot arreu. Però el que és definitiu en aquest punt és l'exigència legal existent per a la immigració regular, sobretot d'ençà que s'aplica la política de contingents. Aquesta, ja nascuda com a proposta a Maastricht i a Shengen, se centra en la inexistència prèvia de demanda remarcable de nadius i ciutadans de la UE per als llocs de treball i als sectors susceptibles de ser oferts als postulants a la immigració.

12.2.1. LES POLÍTIQUES DE CONTINGENTS: DE CADA PAÍS A CADA REGIÓ I A CADA TREBALL.

Des de l'any 93 aquesta política s'aplica a l'Estat espanyol. Implica tres nivells.

Primer, que l'única manera de poder accedir a la immigració és des del país d'origen, on s'ha de rebre una oferta de contracte de treball rere la qual, a través d'un imbricat i,

de vegades, lentíssim procés s'obté un visat per poder viatjar a la regió espanyola d'emissió de dita oferta. Un cop aquí, l'immigrant haurà d'obtenir el contracte i els permisos unificats de residència i treball. La intenció era que aquests tenguessin només la durada del contracte; després, el principi de realitat ho va impedir. Però, com ens ensenya la nova llei italiana de juny del 2002, és una idea represa.

Segon, l'oferta de treball global es determina, de manera gracieable, per part de l'Estat central, de vegades després d'haver sentit -que no sempre escoltat- les administracions autonòmiques. Aquesta oferta respon a tres criteris: a) que no existeixi demanda al respecte en els termes abans descrits. L'informe pertinent de l'INEM o dels organismes que el substitueixen (a la nostra comunitat el SOIB) ho han de certificar, b) que s'estableixi el nombre de llocs de treball per comunitats autònomes i que, un cop decidit, no pugui ser variat i c) que les ofertes per sectors es distribueixin per nacionalitats d'origen. És justament aquest darrer criteri, i no pas una pretesa predisposició innata cultural el que explica una certa homogeneïtat ètnica o d'aparença en determinats treballs.

Tercer, i potser més important, els contingents es decideixen per necessitats empresarials, no pas per necessitats d'un hipotètic i preexistent mercat de treball. La coincidència d'ambdós conceptes articulada en l'aplicació reglamentària d'una llei orgànica constitueix el més clar exemple que la segmentació és un resultat de la producció i no un determinant del mercat que s'ofereix a la contractació productiva.

La primera condició es dona molt poques vegades. D'un costat perquè els tipus de treballs exigeixen una cobertura immediata (per exemple: collites de temporada) que no pot esperar la llarga i complexa burocràcia; de l'altre, perquè és inexplicable que es pugui fer una oferta nominal a un treballador o treballadora que no es coneix i amb el qual no es té cap tipus de relació. A la pràctica, molts d'aquests llocs de feina són ocupats per persones que ja es troben entre nosaltres, bé en situació irregular, bé enmig de l'ambigüitat produïda pels processos de regularització extraordinària o els canvis del tipus de permís o activitat. No és necessari remarcar l'agreujament de les condicions subjectives i objectives de pressió i, si de cas, manipulació de què poden ser objecte. Però també ens trobam amb una pràctica que fàcilment es reconeix en qualsevol procés migratori, inclòs naturalment l'illenc: el treballador ja ocupat proposa familiars o amics o veïns seus com a beneficiaris dels contractes. Les declaracions dels empresaris, sobretot els agrícoles, constaten aquesta visió: veuen que la llei és restrictiva, d'impossible compliment i contraproductiu. Així, i com a qualsevol altra circumstància, empresaris - la immensa majoria no relacionats amb pràctiques abusives ni aprofitadores de la indefensió jurídica, política i social de molts dels immigrants- i treballadors acorden al marge de les regles. També cal ressenyar que la necessitat de cobertura immediata de les vacants i la situació de necessitat imperiosa de molts dels irregularitzats fa que el treball sense contracte sigui més freqüent del que es pensa; de vegades amb retribucions acords amb l'existent al sector, de vegades molt menors.

La segona, quan s'ha intentat aplicar estrictament, sempre ha fracassat. De fet no és gens estrany que el sol·licitant arribi entre nosaltres i es trobi que l'oferta de treball enviada al seu país d'origen ja no pot donar lloc a un contracte: perquè per necessitat ja

ha estat coberta abans del final del llarg procés o perquè, senzillament, no es corresponia completament amb la veritat (i no és menyspreable tampoc l'existència d'un cert negoci de compra venda d'aquestes ofertes on, com sempre en els universos de l'exploració ni les nacionalitats ni les situacions de regularitat o irregularitat intervenen centralment ni per a la víctima ni per al botxí). Els problemes sorgeixen sovint de la necessitat de trobar un nou contracte o, fins i tot, del canvi d'activitat. Tot i que, com veurem, les lleis i els reglaments són d'àmbit estatal, aquesta possibilitat o l'entrada de l'immigrant dins la borsa dels irregulars dependran de la decisió, de vegades absolutament personal i arbitrària, dels funcionaris o de les circulars més o menys públiques que solen determinar-ne les actuacions.

La tercera, finalment, tampoc no es compleix sempre o ho fa al marge de l'esperit – almenys el declarat- de la línia de contingents. Particularment en el cas de Balears començam a veure en aquest punt la possibilitat que allò de la competència laboral entre nadius i extracomunitaris es produeixi. Algunes variacions en el mercat de treball, generades per l'increment de les demandes productives de sectors amb millors ofertes salarials i de condicions de treball, han fet que entrin immigrants a àmbits on abans ho havien fet molt minoritàriament o, directament, dels que n'havien estat exclosos. Aquí es compleix la regla de la demanda escassa, però de manera conjuntural, no pas estructural. És el cas de la construcció i de l'hoteleria.

El boom del Pla Mirall i d'altres, lligats als fons europeus, juntament amb el fenomen inversor lligat a l'entrada de l'euro (diners no declarats que no podien ser convertits), a perspectives optimistes de classes mitjanes i altes d'Europa Central, a més d'un afany venedor local, inflen el sector de la construcció, fins a nivells desconeguts durant el darrer quinquenni. Molts d'assalariats locals es constitueixen en empreses, la qual cosa, a més a més, és afavorida per la tendència de les constructores a desfer-se'n de les plantilles a base d'incitar els seus empleats a convertir-se en autònoms

El resultat és l'esgotament del mercat de treball inicial, la creació d'un nou i amb millors perspectives salarials i l'absorció dels treballadors actius, inclosos els ocupats, d'altres sectors i mercats laborals. L'hoteleria n'és la víctima privilegiada a una economia com la nostra.

El marc actual és, més o menys, el següent: transvasament des de l'hoteleria cap a la construcció, sobretot de contractats eventuais. Es tracta fonamentalment de treballadors nacionals. Plena ocupació a la construcció que, a més d'absorbir part del mercat eventual de l'hoteleria, atreu colles peninsulars especialitzades. Per altra banda, els treballadors immigrants adscrits al règim especial agrari, com se sap, particularment discriminatori respecte del règim general, tendeixen a incrementar el seu canvi cap a la construcció. I no només parlo dels magribins, sinó dels treballadors provinents de l'Europa de l'Est (polonesos i búlgars de manera principal) que també s'havien hagut de centrar en l'agricultura d'hivernacles. Alguns dels més recents llatinoamericans -i clarament, els equatorians- també s'hi incorporen. Finalment, molts dels africans subsaharians, en part també adscrits a l'agricultura, però més que res al comerç semiambulants com a autònoms, busquen la sortida en contractes més estables i més ben pagats. Per

acabar el quadre, el sector demana participació en el contingent, amb la qual cosa començam a conèixer algunes províncies migratòries fins aleshores absents a les Illes: nigerians, malinesos, serralleonins, de Guinea-Bissau... i, sempre, sense tenir present que els grups ja més assentats, però participants de condicions i sectors laborals menys rendibles (com ara els filipins), van a la recerca lògica de la millora de llurs condicions existencials.

Dos sectors es veuen particularment desfavorits: l'agricultura i, de manera especial i un poc inesperada, l'hoteleria. El primer no té massa problemes estructurals -tal vegada algun de conjuntural- per tal com el nombre d'irregularitzats -heterònim sovint dels aturats immigrants- és més o menys estable. El segon comença a contractar immigrants amb "papers" i a incorporar alguns irregulars. Aquests, òbviament, en establiments no centrals i a llocs poc visibles. Amb independència dels problemes objectius en les relacions laborals i socials que això implica fonamentalment per als immigrants, la previsible tornada a l'activitat corresponent a uns nivells de la construcció, més o menys estructural, crearà un efecte de retorn -cap a l'hoteleria o cap a l'intent des de l'autònom a treballador per compte d'altri- amb conseqüències, sens dubte, dures. De moment, les moratòries aprovades no afectaran de forma notable el treball i la producció efectius. Però, tot i això, el retorn a llocs de treball la condició dels quals ha estat rebaixada, minvada, sovint substituïda per relacions de fet molt per sota del conveni, causaran conflictes clars.

12.2.2. ELS SECTORS, ELS CONTRACTES I ELS RÈGIMS DE LA SEGURETAT SOCIAL

Com sempre que intentam estudiar les dades de la immigració al nostre país, la lentitud de les gestions i l'escassa concentració metodològica dels marcs estadístics ens impedeixen tenir referències clares.

Per consegüent, comentarem algunes dades extretes de la Conselleria de Benestar del 2001, que es desenvolupa en base als de materials del 1999, la font dels quals és l'INEM.

Segons aquestes dades, el total de contractes a immigrants durant aquests anys va ser de 12.266; per tal com el nombre d'estrangers amb permís de treball residents aleshores a la CA era de 6.655, tenim una primera dada: 1,84 (doncs, 2 als efectes reals) contractes per persona i any. Com a indicador dels desajusts en xifres oficials, l'*Anuari d'immigracions* donava per aquesta dada un total de 4.276 permisos de treball vigents. Doncs, o càlculs erronis o comptabilització de treballs que, legalment, no podrien existir.

Una segona dada: per durada de contracte, l'estudi ens aporta que els immigrants extracomunitaris comptabilitzats tenien contractes eventuais (d'obra i servei, a temps parcial, per necessitats de la producció) en una proporció propera al 89%.

Val a dir que el mateix text reconeix quelcom que ja s'ha indicat abans: els comunitaris tenen perfils ocupacionals semblants pel que fa a la durada, tot i que no en relació als sectors i a les condicions i categories salarials.

Sens dubte hi ha un vessant interessant que el treball de Gomila comenta i que no sol ser freqüent en els estudis sobre immigració: la reducció salarial implica el manteniment quan no l'increment d'una de les causes d'emigració. Efectivament, si a països com ara el Marroc, on les remeses de la immigració arriben a suposar devers el 60% dels ingressos (a zones com ara el Rif, com ja es veia a l'aplec d'estudis *Explosión demográfica, empleo y trabajadores emigrantes en el Mediterráneo occidental*, editat per Juan Montalbes Pereira, Bernabé López i Domingo del Pino a Monografías, Universitat de Granada, Agencia Española de Cooperación Internacional, a l'any 93), aquests es redueixen comparativament d'un any a l'altre (i la inflació allà és molt superior a l'existent a l'Estat espanyol), més membres de la família hauran de sortir per completar les necessitats i més impossible serà el retorn. Aquest no és l'espai per analitzar-ho, però cal manifestar que tot aquest procés va en contra de moltes de les declaracions més freqüents entre els dirigents de la UE quan afirmen que la immigració és de curt termini. El que ens trobam, més aviat, és l'intent de reagrupament davant la impossibilitat de mantenir relacions familiars i socials estables a dos països diferents durant llarguíssims períodes de temps.

Finalment cal fer esment d'una característica de l'economia balear que, per lògica, també afecta el col·lectiu immigrant: l'estacionalitat. A les dades de la Seguretat Social de l'any 2001, per exemple, -i tornam a no trobar les coincidències entre els registres- tenim un total d'altres de treballadors externs a la UE de 10.474 el mes de gener, de 14.821 el maig, de 15.477 l'agost i de 13.559 el desembre.

12.3. ELS MARCS LEGALS

Hi ha escrits i publicacions prou profunds i interessants que tracten la història de les lleis que s'interessen per al fenomen migratori actual.

Per consegüent aquests darrers apartats seran breus i concisos.

En primer lloc cal destacar el marc d'actuació i de competència. Després, les intencions declarades i els efectes obtinguts. Finalment, la seva relació amb els dos punts centrals d'aquest capítol: treball i possibilitats d'inserció social dels immigrants.

Des de la dècada dels vuitanta no hi cap estat de la UE que no tengui la seva legislació d'estrangeria.

És veritat que no totes les lleis són idèntiques ni tenen els mateixos defectes i virtuts. Per exemple, la francesa, fins fa només un any, contemplava amb més facilitat la inserció de les segones generacions, l'obtenció de nacionalitat i les seguretats relatives del treball. Les nòrdiques, que havien estat les més permissives, també, com aquesta, tendeixen a reduir els drets i els requisits. L'anglesa, com tot el sistema jurisdiccional britànic, era menys reglamentarista i, si més no teòricament, afavoridora de les preferències amb els membres de la Commonwealth. Les del sud, més tardanes, neixen ja com a les més restrictives. Un fet que, com demostra el darrer canvi italià, continua.

L'Estat espanyol s'estrenà el 1985. Sens dubte és la llei més restrictiva del seu entorn: les excuses de constituir les fronteres amb Àfrica i Amèrica llatina i la idea de l'Europa fortaleza solen ser al darrere de les justificacions; recordem, érem -i encara som- un dels països amb menys població immigrant. Els vells acords amb les excolònies, que afavorien l'absència de visats amb molts d'estats d'Amèrica llatina i, teòricament, primaven les migracions filipines i guineanes (el Sàhara, ja, llavors, era oblidat) són cada cop més paper mullat segons les cimeres i els acords de la UE van incrementant la vigilància exterior. El 1996 un canvi reglamentari i la publicació del Plan para la integraci3n de los Immigrantes en Espa1a, sembla millorar les coses per als immigrants i variar un xic la l1nia policiaca cap a una d'integraci3n. El canvi de Govern, del PSOE al PP aquell any mateix, atura la reforma. Aix3 no obstant, la presència del ministre de Treball Pimentel i tot l'organigrama d'Afers Socials sembla comprendre a la perfecci3n la necessitat de capgirar el sistema, no ja per raons ètiques (que, segurament, també) sin3 pràctiques: la indeturable immigraci3n no és només un fenomen de pressió externa, sin3 de crida interna. O es dota d'instruments d'integraci3n, d'equiparaci3n, de protecci3n contra explotacions afegides o, a més de patir situacions que res no tenen a veure amb estats de dret, es generaran conflictes socials violents. El conflicte social és inherent a la societat mateixa; més quan hi ha nous fenòmens. I no és quelcom dolent ni bo en ell mateix; sí que ho són els mecanismes de resoluci3n.

El 1999 es dona a conèixer l'existència d'un procés nou i esperançador de debat legislatiu: acords parlamentaris, debat dins la societat civil; participaci3n de partits, sindicats, organitzacions d'immigrants. El resultat és la Llei 4/2000, aprovada per majoria al Parlament espanyol. Per primera vegada es contempla la necessitat d'integrar els immigrants, no com a *realitat cultural*, sin3 des de la perspectiva dels drets socials; la qüestió de la immigraci3n irregular és mirada amb més intel·ligència i es dirigeix més cap a qui en treu profit que no envers el càstig afegit de qui la pateix. Resten algunes coses importants, com els drets polítics dels assentats o l'accés al vot en les eleccions municipals que no hi són contemplades.

Mentrestant hi ha dos esdeveniments centrals: els fets racistes d'El Ejido, i la decisi3n del Govern de canviar la llei.

La Llei 4/2000 neix morta i, al seu lloc, s'aplica la 8/2000, molt més restrictiva que la del 85, que nega els drets socials a més dels polítics i que redueix els irregulars a la inexistència.

Tots aquests marcs legals i sistemes d'aplicaci3n són d'àmbit estatal i d'exclusiva competència central. No obstant aix3, ja hi ha algunes comunitats autònomes que comencen a crear àmbits d'intervenci3n força interessants. Hi tornarem a la conclusió. L'autonomia estatal es relativitza ja des de Maastricht també en el tema de la immigraci3n. A Shengen les l1nies centrals recomanades són clares; s'han de basar en tres eixos: control de fronteres i gestió de fluxos migratoris, integraci3n social dels que ja són a dins i suport d'inversió i formaci3n als països emissors per evitar la immigraci3n.

Es pot fer un balanç dels darrers deu anys. Comencem pel darrer eix. Les poques

inversions que s'han realitzat o bé beneficien els països inversors, o bé suposen un increment en cadena de les dependències; des dels interessos quan es tracta de préstecs, fins a la dependència de tecnologia quan es parla d'empreses creades allà.

El segon objectiu, el de la integració, no només no s'ha complert, sinó que, com demostra la llei Bossi-Fini a Itàlia, més aviat va en sentit contrari: la pèrdua o l'extinció del contracte raó de la immigració, comporta la necessària sortida del país o, en el seu cas, l'expulsió. Les polítiques de reagrupament familiar s'endureixen; els principis de *ius sanguini* o el de *ius soli*, comencen a morir també.

El tercer s'ha complert en part, però en part no. No ho ha fet pel que fa a la gestió de fluxos migratoris: ni s'ha aturat la immigració denominada il·legal ni l'organització de l'altra és capaç de respondre a res que no siguin, un altre cop, les necessitats més immediates i gens planificades de determinats àmbits de la producció. L'economia submergida continua creixent; els treballs amb irregulars, amb nins de vegades, continuen.

12.4. ELS MARCS CULTURALS

En aquest apartat cal fer un parell d'apunts sobre dues qüestions: el veritable paper de la societat civil en els processos d'integració de la immigració i el problema de la identitat i la construcció de la cultura -pròpia i la que atribuïm als aliens-. Tots dos estan lligats i cal que siguin explicats des de la perspectiva de les legislacions, les seves aplicacions i la línia de generar segments laborals i socials específics com a marc exclusiu de la presència de la immigració.

En el primer punt, cal dir que és veritat que la qüestió de l'educació, del costum de conviure amb altres propostes culturals diferents de la pròpia, d'haver de variar les perspectives considerades correctes, hauria d'afavorir la convivència intercultural.

Si ens concentram a les nostres illes, filles elles mateixes de la barreja cultural i absolutament centrades en el multiculturalisme turístic, el rebuig, la manca d'acceptació o els prejudicis negatius no haurien de tenir raó de ser. Doncs, primer, cal veure que el concepte de societat civil que se sol utilitzar avui no té cap relació, per exemple, amb el dels escrits d'Antonio Gramsci o de Rousseau. Més aviat parlem d'*opinió pública* i, per consegüent, de quelcom que, en bona mesura, se situa a les antípodes d'aquelles idees. És el concepte, ja desenvolupat al llarg d'aquest escrit, que el rebuig, la discriminació, ni que sigui només com a propòsit, només és possible quan els marcs estatutaris, de jerarquies socials, de posicions comparades ho permeten. Com hem vist, la posició, l'estatut i l'àmbit legal de la immigració ho permeten.

De moment, com sempre, les respostes a les Balears no són ni massa públiques ni massa publicades; però no vol dir que no hi siguin. Qui conegui mínimament les xarxes socials illenques sabrà que el més obvi pot ser negat mentre succeeix i pocs, molts pocs, s'atreviran a cridar l'atenció sobre el particular. Poques denúncies i pocs escàndols no són símptoma d'equilibri i d'absència de conflicte sinó, tal vegada, del seu funcionament intern.

El segon aspecte està molt articulat amb el precedent. És conegut que, dins les societats modernes on les relacions són múltiples i és impossible conèixer i controlar els àmbits culturals de tothom, els estereotips i les categoritzacions funcionen amb molta força. Amb l'immigrant passa amb més intensitat. Curiosament, quan se'l coneix individualment, se solen negar els elements més negatius dels estereotips existents, però només respecte d'ell. És un fenomen prou estès que funciona també com a mecanisme de preservació de la pròpia identitat del grup, però fonamentalment per posar el definit com *altre* en posicions inferiors. El que no sol ser vist tan fàcilment és la utilització dual d'aquella construcció cultural que obliga els aliens, en certa mesura, a ser com nosaltres hem definit prèviament que siguin.

12.5. L'OPCIÓ DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS

A un número recent de la revista *Claves de Razón Práctica*¹⁶⁰ el professor Javier de Lucas fa una anàlisi molt crua de la situació actual: rere les darreres disposicions dels països occidentals en relació amb la lluita contra el terrorisme, hi ha actuacions administratives i construccions legislatives que fan del "hecho de inmigrar una condición sospechosa". Els enduriments de les polítiques migratòries, la desaparició de les bones perspectives nascudes a Tampere -contràriament de la lectura que feia Aznar- o l'oblit de les declaracions del comissari Vitorino el novembre del 2000 suposen una autèntica ruptura amb qualsevol línia d'integració i equiparació de drets, sigui dels immigrants com a potencialitat, sigui dels immigrants com a realitat als països d'acolliment. Segons aquest autor, tot recollint idees compartides amb Sami Naïr, tota política d'immigració hauria de contemplar: a) una gestió de fluxos respectuosa amb els principis d'un estat de dret, b) un ambiciós programa de codesenvolupament que associï els països d'emissió migratòria amb els d'acolliment que, a més, afavoriria un i l'altre mitjançant els vertaders protagonistes, els immigrants mateixos (formació, ajudes, etc, pensats des d'aquest vessant), c) la instauració d'un vertader mecanisme d'integració dels immigrants. Cap d'aquests principis no es respecta ara com ara.

És positiu esmentar les trenta propostes que introdueix com a alternativa. Primer, perquè no són ni utòpiques ni maximalistes i, a diferència de les que hi ha, suposen el camí de la immigració concebuda com a dret i no pas com a càstig. Segon, perquè abasten més àmbits que el de la Comissió Europea i els estats membres i toquen també les instàncies administratives que més directament han de tractar amb el seus ciutadans i als quals, com a mínim, els immigrants haurien de tenir la possibilitat d'afegir-s'hi. Tercer, perquè en bona mesura les propostes i pràctiques del Govern balear actual, i molt especialment de les conselleries de Treball i d'Affers Socials, van per aquesta línia. De fet, el mateix de Lucas en fa esment directe al seu escrit.

¹⁶⁰ Pàg. 32-36, núm. 121, abril 2002.

El primer bloc afecta el nivell europeu. 1) L'exigència de la ruptura d'identificació o lligam de terrorisme i immigració. Fins i tot les declarades lluites contra les xarxes d'immigració han de deixar pas a la promoció i al reconeixement de les xarxes socials de suport (com sabem, molt conegudes a les nostres immigracions) i d'integració, imprescindibles al punt de partida i al d'arribada. 2) Equiparació de drets entre immigrants i nadius i persecució implacable dels actes racistes i discriminatoris 3) En aquest sentit, canviar radicalment els articulats de les legislacions que han introduït sistemàticament factors de discriminació i subordinació envers les dones immigrants. 4) El reagrupament familiar no ha de ser castigat ni impedit, sinó promogut i facilitat com a dret i com a mecanisme d'integració (les declaracions europees van en aquesta línia, mentre que les pràctiques legislatives s'hi oposen). A més, cal que es reforci el reagrupament de tots, no pas dels qui són definits com a familiars des de pràctiques socials i culturals europees que, a més a més, serien inaplicables als europeus mateixos. 5) Atendre principalment els menors immigrants i protegir-los (recordem la denúncia d'Ammistia Internacional al Govern de Ceuta sobre maltractament a menors immigrants) 6) Aconseguir l'accés i lliure circulació dels treballadors immigrants: ara com ara el permís és només per a un país, i està prohibida la circulació tant que treballadors. La idea de la creació del permís per a la recerca d'ocupació és, aquí, central. 7) Crear l'estatut de resident permanent europeu que equipari, almenys en aquest nivell, els ciutadans de la UE amb els seus immigrants. 8) Promoure convenis de codesenvolupament amb els països i les zones de provinença dels immigrants. 9) Canviar el paper unilateral i restringit dels països del sud de la UE com a policies de fronteres i crear àmbits de cooperació transfronterers. 10) Desenvolupar programes d'educació intercultural seriosos que no es perdin en el caritativisme i la segregació ben intencionada però absurda.

Respecte de la política del Govern, també s'indiquen deu propostes que, en línies generals, busquen recuperar el consens perdut rere els fets que ja hem comentat; crear una xarxa pública de centres d'immigració que, tot i ser prevists a la restrictiva Llei 8/2000, mai no han estat dotats de pressupost ni posats en marxa; canviar els tipus de permisos de treball i adaptar-los a la realitat; impulsar la participació política dels immigrants, i adoptar el dret de vot municipal. Les argumentacions en contra xoquen amb el canvi constitucional aprovat per unanimitat que suposà Shengen per als comunitaris. L'associacionisme no només és essencial per als immigrants i per als seus contactes i manteniment de xarxes preexistents: és la forma idònia de defensar, amb la modernitat que el Govern proclama, la seva inserció social. Els organismes administratius i polítics són un autèntic desastre: no s'hi tenen presents els municipis; el fòrum, de ser un àmbit d'integració i consulta, s'ha convertit, en canviar-se la composició i sistema de participació, en una justificació patètica de les polítiques governamentals. Les denúncies i els càstigs als explotadors i utilitzadors de la immigració i els problemes que pateix, han de poder ser realitat.

La gestió de la política governamental també rep propostes d'agilitat, d'aplicació de principis no arbitraris, de dotació pressupostària, d'aplicació dels criteris més beneficiosos (com passa en els canvis de Codi Penal) i no pas dels més negatius.

Finalment, en les propostes de participació activa de comunitats autònomes i ajuntaments, els més immediats i reals agents administratius d'integració o de segregació, de Lucas aconsella, justament, el que el Govern balear ja ha proposat i que, amb entrebancs, problemes pressupostaris i qualque petita errada, vol aplicar.

Per a de Lucas s'hauria de constituir una delegació per a la immigració que, dotada pressupostàriament pel Govern central, depengués de l'autònom i fos responsable i assessora davant el Parlament de la seva CA. Caldria també crear un pla pluridepartamental i interdepartamental d'integració dels immigrants, per al control i desenvolupament del qual és essencial la constitució d'un fòrum representatiu i operatiu que inclogui, sobretot, els organismes de representació dels quals s'hagin dotat els mateixos immigrants. La creació (en aquest cas, la represa) d'un observatori permanent de la immigració, que col·labori amb universitats, centres d'investigació, empreses, és essencial per equilibrar, si més no, els àmbits d'actuació; lligar-ho amb investigacions i programes d'intervenció en els països d'origen dels immigrants, resultaria fonamental. Finalment, la generació de programes formatius per a funcionaris, treballadors públics -per començar- de la CA sobre el tema, és quelcom imprescindible.

Com se sap, el nostre Govern no només ha implantat aquells punts, sinó que ha anat encara més enllà. L'any 2000, i rere les pertinents informacions i discussions amb tots els organismes i grups afectats, va ser aprovat el Pla integral d'atenció a la població immigrant¹⁶¹.

El Pla, concebut a mitjan termini, se centra en nou àrees d'intervenció, els límits de les quals, com ja sabem, ara com ara estan marcats per l'àmbit d'exclusivitat estatal amb relació a les entrades, les sortides, els permisos, els règims de sancions. De la primera, que pertoca als drets i llibertats democràtics, ja s'han desenvolupat dues línies específiques i una altra general. Aquesta consisteix en l'extensió de les informacions sobre drets reals i possibles. De les altres, la primera, que fa anys havia estat inclosa en les reivindicacions de les associacions d'immigrants i d'organitzacions com ara CCOO i en particular el seu servei CITE, parteix del fet que cal diferenciar l'empadronament de la residència legal. Mentre el primer és un instrument de planificació i definició de drets de les administracions locals i autonòmiques, l'altre és de competència exclusiva estatal. La campanya d'empadronament, ben dirigida des de la perspectiva informativa, ha trobat alguns entrebancs en relació amb les persones en situació d'irregularitat: l'explicació que les dades mai no arribarien a organismes encarregats de la repressió i que la inscripció facilitaria l'accés a drets i serveis al marge de la situació residencial, no sempre és suficient. L'altra mesura segueix en part les recomanacions de de Lucas.

Vinculada a aquesta àrea, però de caràcter més general, es va establir la xarxa OFIM (oficines d'informació als immigrants) mitjançant convenis amb els consells insulars i els ajuntaments. El reglament de funcionament elaborat per l'IBAS és, probablement,

¹⁶¹ A més del programa editat el setembre del 2000 per la Conselleria de Benestar Social, vegeu el monogràfic *Pla integral d'atenció a la població immigrant*, IBAS, Conselleria de Benestar Social, Palma, 2002.

un dels millors en comparació amb altres CA; ara és important canviar el tarannà d'alguns dels serveis que hi prenen part, sovint hereus de conceptes de la intervenció social més propers a la caritat institucional (no debades eren fills, fins fa poc, d'organitzacions eclesiàstiques) que no pas a la idea de llibertats públiques i drets generalitzats. La formació, un problema important que sorgeix ja des del finançament des de l'FSE, i que s'estén a la formació ocupacional en funció de l'específic mercat de treball immigrant que hem definit abans, intenta arribar a acords que incloguin també les persones en situació irregular. La formació de quadres, mediadors culturals, funcionaris i organismes relacionats amb la gestió dels programes, ha estat encetada. La sanitat, una de les més fortes incongruències estatals a l'hora d'aplicar, fins i tot, la restrictiva Llei 8/2000, ha estat afrontada des de la perspectiva informativa i formativa dels agents de salut. Esperem que, aviat, es resolguin alguns problemes encara existents, rere el traspàs de competències, amb les targetes sanitàries.

Els serveis socials, amb l'extensió informativa i la intenció que ningú no resti discriminat per raons alienes a les seves condicions objectives, i l'educació, amb actuacions amb relació a l'escolarització, els professors de suport i l'accés al coneixement de la llengua catalana, estan encara en procés d'inici i presenten algunes llacunes (per exemple, la distribució escolar no és l'adient; clar que la política de privatització encoberta en base a la concertació, d'àmbit estatal, no ho facilita gens. La presència de professors de suport és encara escassa). Però, tal vegada, i per acabar, convengui dir dues paraules sobre les intervencions en l'àrea d'habitatge: el Servei de Mediació de Lloguers és, sens dubte, una solució d'emergència. Però el problema de la manca d'habitatges amb preus accessibles, el manteniment de més del 70% (cas del cas antic de Palma) dels habitatges antics tancats, l'amuntegament derivat dels alts preus, els baixos salaris, la necessitat d'estalviar el màxim possible en l'automanteniment per part de l'immigrant, i la ja tan esmentada pràctica de negar-se obertament a llogar-los cases, necessita d'accions molt més fermes i estructurals. A més a més, no es tracta de promoure una mena de discriminació positiva per a aquest col·lectiu -en qualsevol cas necessària, doncs patim greuges comparatius previs-, ja que el problema és d'abast general. A moltes ciutats europees, a Barcelona, a Vitòria i a altres municipis espanyols ja s'apliquen incentius fiscals o càrregues afegides per afavorir el lloguer, amb previ condicionament, quan sigui necessari, dels habitatges tancats. En darrera instància, endemés, tampoc no seria absurd començar a aplicar els articles que comencen al 510 del Codi Penal vigent i desincentivar les pràctiques discriminatòries i racistes que, cada cop més, s'escampen entre el comú.

La constitució del Fòrum per a la Immigració de les Illes Balears, en fi, i l'intent de fer el mateix a nivells insulars -de moment només funciona a Mallorca- és sens dubte una excel·lent notícia; això no obstant, dotar-los de capacitat econòmica per desenvolupar les tasques atribuïdes és la passa següent que cal donar. No tot són bones notícies. La desídia, la por de la participació, factors de discriminació, alguns tancaments intra-ètnics -o semblants- de grups d'immigrants, l'existència d'algunes organitzacions il·lenques, lligades a immigrants o mixtes, de clar funcionament mafiós, són algunes de les taques que cal rentar com més aviat millor.